

ОРЕЛ В.М., доктор економічних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет
сізького господарства імені Петра Василенка

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ ТА ВИНИКНЕННЯ МІЖ НИМИ КОНКУРЕНЦІЇ

Орел В.М. Вплив глобалізації на економічні системи та виникнення між ними конкуренції.

Погоджуючись з тим, що глобалізації ні процеси мають під собою певну об'єктивну основу, можна стверджувати, що в тому вигляді, як вона сьогодні втілюється в національну економіку, вона стала викликом для всієї світової економіки і не може бути для неї прийнятною. На сьогоднішній день темі глобалізації інтеграційних процесів та ряду чинників, які відбуваються в її умовах присвячено дуже багато різних дискусій, тем, обговорень, але наукових досліджень, які б проводились з більш глибоким вивченням даного питання в рамках сьогодні дуже мало. Глобалізація діє в напрямку деконструкції суверенних національних держав і національних спільнот, відкриває можливості виведення еліт зі сфери їхнього служіння національним інтересам і системи національного контролю. Говорячи про глобалізацію як рукотворної реальності, необхідно відразу ж зазначити, що глобалізації ні процеси - це не тільки об'єктивний наслідок економічного розвитку, а й політичне явище. Однак повного прийняття процесу бути не може, тому що процес відбувається при різноманітних політичних та економічних факторів, на що людина вплинути не може і змінити.

Ключові слова: національна економіка, глобалізаційні процеси, конкуренція, інформаційне забезпечення, ліберальна модель, національна конкурентоспроможність, регіональний розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Під глобалізацією розуміється величезне збільшення масштабів світової торгівлі та інших процесів міжнародного обміну в умовах все більш відкритою, інтегрованою, яка не визнає кордонів світової економіки. Йдеться, таким чином, не тільки про традиційну зовнішній торгівлі товарами і послугами, а й про валютні потоках, рух капіталу, обмін технологіями, інформацією та ідеями, переміщення людей. Конкурентоспроможність національної економіки ставить свій відбиток на оціночній діяльності, що сприяє зниженню бар'єрів на шляху розвитку міжнародного співробітництва. Тому важливо враховувати вплив інтеграційних процесів глобалізації, які позначаються на розвитку інститутів оціночної діяльності та національної конкурентоспроможності економіки в цілому. Конкурентоспроможність національної економіки обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни на внутрішньому і зовнішньому ринках, в світовій господарській системі, в глобальних політико-економічних процесах; здатність підтримувати стійкі темпи зростання

реальних доходів на душу населення. Найважливіші критерії конкурентоспроможності національної економіки знайшли відображення в інтегрованому індексі конкурентоспроможності - комплексному показнику порівняльної конкурентоспроможності країн, який розраховується на основі комбінацій відносних величин («твердих» кількісних оцінок основних економічних індикаторів, що публікуються в офіційних виданнях, і «м'яких» якісних експертних оцінок). На сьогоднішній день найвпливовішими дослідження міжнародної конкурентоспроможності країн є такі: Україна бере участь в обстеженнях міжнародної конкурентоспроможності, що проводяться в рамках Всесвітнього економічного форуму, з 1997 р. За даними, представленими Всесвітнім економічним форумом у 2005 році, рейтинг України становив 84-ту позицію серед 104 досліджуваних країн. У міжнародній практиці широко використовуються ряд методик оцінки ефективності та якісних перетворень в економіці країни, визначення її місця серед інших країн світу. Найбільш

поширеними та повними є наступні: індекс глобалізації (KOF Index of Globalization), індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) тощо [2].

На підставі Індексу глобальної конкурентоспроможності щорічно Всесвітнім економічним форумом складається рейтинг, який містить 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Всі змінні об'єднані в показники, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інституцій, розвиненість інфраструктури, макроекономічна стабільність, ефективність ринку товарів і послуг, ринку праці, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність підприємств, інноваційний потенціал тощо [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час вироблено кілька концепцій ролі регіональної влади у формуванні конкурентоспроможності регіону. Відповідно до неї, конкурентоспроможність будь-якої території залежить, перш за все, від здатності її промисловості вводити нововведення і модернізуватися [3]. Важливо сказати, що самого терміну «глобалізація» понад 20 років; на думку російського економіста, дослідника проблем глобалізації В. Кузнецова, першим автором, що використав вказаний термін, був американець Т. Левіт, який опублікував в 1983 році статтю в «Гарвард бізнес ревію». У ній «глобалізацією» було названо дуже конкретне явище в сучасній економіці - феномен злиття ринків окремих продуктів, вироблених великими транснаціональними корпораціями (ТНК). Пізніше інші автори, взявши цей термін на озброєння, використовували його для опису значно ширших і різнобічних, неоднозначних і спірних процесів, що проходять в світовому господарстві, серед них М. Алле, С. Бабурін, О. Білорус, О. Богомолів, Е. Буравльов, В. Вовк, Б. Гаврилишин, А. Гальчинський, П. Горст, Л. Збаразька, Г. Томпсон,

В. Данилов-Данильян, С. Долгов, В. Додонов, В. Ключко, А. Котенко, М. Кастельс, С. Маслов, А. Меншикова, О. Неклесса, та ін.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у визначенні впливу глобалізації на економічні системи та виникнення між ними конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес глобалізації економіки прискорився в останні десятиліття, коли різні ринки, зокрема, капіталу, технології та товарів, а до певної міри і праці, ставали все більш взаємопов'язаними і інтегрованими в національній економіці. Хоча процеси оперуються в традиційному торговому секторі, в цілому міжнародні фірми виступають за промислову реструктуризацію багатьох країн, що розвиваються шляхом створення нових галузей, зокрема, автомобільної, нафтохімічної, машинобудівної, електронної та ін.

Розвиток національної економіки в сучасних умовах відбивається на оціночній діяльності, що сприяє зниженню бар'єрів на шляху розвитку міжнародного співробітництва. У той же час важливо враховувати вплив процесів глобалізації, які позначаються на розвитку інститутів оціночної діяльності та конкурентоспроможності економіки в цілому. Розвиток конкурентоспроможності соціально-економічної системи в сучасних умовах відбувається в рамках глобалізації світової системи господарювання. Кожна країна на світовій арені намагається реалізувати національні переваги.

Суть глобалізації полягає в розширенні взаємозв'язків людей, держав, що виражається в процесах формування світового інформаційного простору, світового ринку, інтернаціоналізації екологічних проблем, міжконфесійних і міжконфесійних конфліктів, під взаємопроникнення культур, цивілізацій, в посиленні стандартизації способу життя і поведінки людей. Глобалізація висловлює підвищення ролі транснаціональних структур і учасників міжнародних відносин - регіональних та громадських організацій, пріоритет прав людини і свобод, універсалізації правових норм, соціальних стандартів.

Однією з передумов виникнення глобалізації стало розвиток обробної промисловості, що викликало диверсифікацію виробництва. Підвищилася потреба в диференційованих товарах, що означало поглиблення міжнародного поділу праці, спеціалізації виробництва, активізацію діяльності в галузі науково-технічного прогресу. У свою чергу як вище вже зазначалося, наукові відкриття, і впровадження у виробництво результатів НТП прискорили економічний розвиток, привели до якісних змін в продуктивних силах. Відбувається трансформація соціально-економічних систем, що виражається в подоланні територіальних, торгових бар'єрів, соціокультурних відмінностей, що означає формування єдиного глобального простору [1]. Подальше інтегрування національних господарств призводить до формування єдиного інформаційного простору, за допомогою розвитку інформаційних технологій, фінансових, трудових ресурсів. В результаті глобалізації відбувається зростання торгівлі послугами, включаючи фінансові, юридичні, управлінські, інформаційні та всі види «невидимих» послуг, які перетворюються в основний фактор міжнародних торгових відносин.

У зв'язку з цим першочерговим завданням держави стає виявлення та формування інституційних умов, які забезпечували б максимально сприятливе середовище для функціонування і розвитку конкуренції, сприяючи її становленню як ефективного координатора і фактора цілісності господарської системи. Такими умовами є [4]:

- необмеженість числа учасників, абсолютно вільний доступ на ринок і вихід з нього. Це передбачає свободу підприємницької діяльності, наявність різних форм власності, виключення всіх форм дискримінації споживачів. Кожен володар грошового доходу, який має намір втілити свою потребу в попит, має право купити потрібні йому товари і послуги;

- мобільність матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів. Вільне переміщення капіталу призводить до розширення виробництва і зростання обсягу

збуту, наслідком чого є залучення додаткових ресурсів, застосування більш ефективних їх комбінацій, використання законсервованих потужностей і освоєння передових технологій;

- повна інформованість кожного учасника конкуренції про пропозицію та попит, ціни, нормах прибутку. Неповна інформація може служити джерелом дискримінації;

- неможливість одних учасників ринку впливати на рішення, що приймаються іншими учасниками. При великій кількості суб'єктів ринку рішення за індивідуальною ціною не відображаються на ринковій ціні. Реальні рівні цін мало залежать від бажань окремих суб'єктів економіки і встановлюються механізмом ринку.

Все вищевикладене дозволяє нам відзначити ряд переваг від глобалізаційного процесу:

- глобалізація викликала загострення міжнародної конкуренції. Конкуренція і розширення ринку ведуть до поглиблення спеціалізації і міжнародного поділу праці, що стимулюють в свою чергу зростання виробництва не тільки на національному, а й на світовому рівні;

- ще одна перевага глобалізації - економія на масштабах виробництва, що потенційно може призвести до скорочення витрат і зниження цін, а отже, до стійкого економічного зростання;

- переваги глобалізації пов'язані також із виграшем від торгівлі на взаємовигідній основі, що задовольняє всі сторони, в якості яких можуть виступати окремі особи, фірми та інші організації, країни, торговельні союзи і навіть цілі континенти;

- глобалізація може привести до підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і поширення передової технології, а також конкурентного тиску на користь безперервного впровадження інновацій у світовому масштабі.

В цілому переваги глобалізації дозволяють покращити своє становище всім партнерам, які отримують можливість, збільшивши виробництво, підвищити рівень заробітної плати і життєві стандарти.

Згідно з концепцією вільного ринку неефективні форми в конкурентній боротьбі повинні ліквідуватися. Присутність державної влади в свою чергу і є результатом організації конкурентної процедури на ринку. Проте, офіційно проголошується ідеологія мінімального втручання в економіку, заборона на фінансування збиткових підприємств і т.п. [6]. Тоді виникає сумнів у доцільності кредитування МФВ неконкурентоспроможною, неефективно функціонуючої країни, збільшуючи тим самим зовнішній борг, погіршуючи сальдо платіжного балансу. Тоді як, сам же і забороняє країні-позичальнику збільшувати внутрішній борг і кредит вітчизняним суб'єктам, щоб підтримати і підвищити конкурентоспроможність підприємств.

В умовах зниження курсу валюти країни, зниження темпів розвитку здійснюється зовнішнє кредитування. У даних умовах дозволяється кредитувати розвиток національних господарюючих суб'єктів, особливо експортно-орієнтованих галузей. Але несподівані кризові явища на глобальних фінансових ринках не дозволяють урядам відстаючих країн підтримувати внутрішні кредитні потоки. У цих умовах національні економіки змушені звертатися за кредитами до міжнародних організацій. Такі перешкоди в економічному розвитку країн ставить глобалізація і породила її система неефективних міжнародних інститутів. На ділі виходить, що активна діяльність міжнародних інститутів призводить до закріплення відсталості одних країн і розвиток інших і так розвинених, ефективних агентів на міжнародних ринках. Тим самим негативним зовнішнім ефектом глобалізації є неефективність макроекономічних реформ в рамках національних економіки, і це є на сьогоднішній день центральною проблемою для політики багатьох слаборозвинених країн. Цільові функції будь-якої ефективної політики є стимулювання економічного зростання, створення умов для розвитку соціальних відносин, збільшення зайнятості, розвиток технологій, підвищення рівня життя населення та ін.

Позитивні сторони глобалізації:

1) глобалізація викликала загострення міжнародної конкуренції. Конкуренція і розширення ринку ведуть до поглиблення спеціалізації і міжнародного поділу праці, до підвищення якості товарів і послуг;

2) ще одна перевага - економія на масштабах виробництва, що потенційно може призвести до скорочення витрат і зниження цін, сприяє сталому економічному зростанню;

3) Розвиток процесу глобалізації веде до підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і поширення передових технологій з високорозвиненого ядра світового господарства на периферію, також до безперервного впровадження інновацій у світовому масштабі;

4) глобалізація, забезпечуючи єдність всіх революційних змін в техніко-технологічному та фінансово-економічному базисі, відкриває нові можливості економічного розвитку;

5) зростання масштабів експортних потоків позичкового капіталу за допомогою нових інформаційних технологій забезпечує розширення кредитних ресурсів і доступ до них в будь-якій точці світового економічного простору. Все це створює реальні можливості для прискорення економічного зростання не тільки в розвинених, але і в країнах, що розвиваються світу.

Глобалізація господарської діяльності в теорії при досконалої конкуренції, рівність умов позитивно впливає на розвиток економіки окремих країн і всього світу. Вважається, що завдяки цьому процесу досягається економія на масштабі виробництва, більш ефективно розміщуються фактори виробництва в світі, стають більш доступними досягнення науки і техніки.

Висновки. Глобалізаційні процеси посилюють нерівномірність і нестійкість національного і світового економічного розвитку. Це пов'язано з поділом національно-господарських комплексів на експортно-орієнтовані виробничі ланцюжки і на ті ланки, які не здатні ефективно функціонувати в умовах глобального ринку.

В результаті руйнуються перш єдині внутрішні національні ринки, що призводить до збільшення частки населення, зайнятого в неефективних з точки зору глобального ринку секторах економіки. Це породжує зростання населення з низькими доходами і різке майнове розшарування на тих, хто користується матеріальними плодами глобалізації, і тих, хто обділений ними. Причому це стосується не тільки країн, що розвиваються, а й розвинених ринкових господарств, в яких збільшується кількість депресивних регіонів і вогнищ убогості. Глобалізація веде до збільшення розриву в економічному розвитку різних груп країн. Розвинені країни виявилися більш підготовленими до глобалізації і примножують своє національне багатство. Ключові ресурси сучасної економіки інформація та технологія тут набагато швидше звертаються і в більш повному обсязі задовольняють потреби національної економіки. Різко загострюючи конкуренцію на національних ринках, глобалізація не дає

зміцнити господарствам менш розвинених країн. Одним з наслідків цього є подальше зниження впливу на ринку праці організованою робочою силою.

Глобалізація значно обмежує роль держави в макроекономічному регулюванні та змінює традиційний набір інструментів впливу держави на внутрішні і зовнішні економічні зв'язки. ТНК, ТНБ, міжнародні інвестиційні фонди, все в більшій мірі визначаючи фінансову і господарську кон'юнктуру світової економіки, роблять неефективним використання колишніх державних важелів впливу на економіку: імпортних та експортних мит, курсу національної валюти, ставок рефінансування. Глобалізація викликає масове поширення негативних зовнішніх ефектів в сфері виробництва і споживання. В рамках національних господарств головним активним суб'єктом обмеження зовнішніх ефектів виступала держава, яка володіла різними методами впливу на створюють ці ефекти суб'єктів.

Література.

1. *Воронін В.М.* Глобалізація – як вища форма інтернаціоналізації / *В.М. Воронін, Т.В. Вороніна* // *Фінанси і кредит.* – 2005. – № 11. – С. 21.
2. *Глісін Ф.* Про конкурентоспроможності промислових підприємств / *Ф. Глісін, Г. Вороніна* // *Економіст.* – 2005. – № 6.
3. *Корнієцький О.В.* Розвиток логістичних систем підприємств регіонального АПК / *О.В. Корнієцький* // *Культура народів Причорномор'я.* – 2012. – № 234. – С. 170-173.
4. *Литовченко С.М.* Глобалізація і конкурентоспроможність: стратегії успіху: [навчальний посібник] / *С.М. Литовченко, А.Е. Динін.* – М. : Асоціація менеджерів, 2003. – 207 с.
5. *Райтер Н.І.* Аналіз конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств як чинник підвищення їх ефективності / *Н.І. Райтер* // *Актуальні проблеми інноваційної економіки.* – 2017. – № 2. – С. 55-63.
6. *Синьов В.М.* Глобалізація як нова стадія розвитку світової економіки / *В.М. Синьов* // *Вісник РЕА.* – 2005. – № 1.
7. *Смітєнка Б.М.* Глобалізація в оцінках західних економістів / *Б.М. Смітєнка* // *Фінанси і кредит.* – 2005. – № 11. – С. 9.

References.

1. *Voronin V.M., & Voronina T.V.* (2005). Globalizatsiya - yak vyshcha forma internatsionalizatsiyi [Globalization - as the highest form of internationalization]. *Finansy i kredyt – Finance and credit*, No 11, pp. 21 [in Ukrainian].
2. *Hlisin F., & Voronina H.* (2005). Pro konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpryyemstv [On the competitiveness of industrial enterprises]. *Ekonomist – Economist*, No 6 [in Ukrainian].
3. *Korniyets'kyu O.V.* (2012). Rozvytok lohistrychnykh system pidpryyemstv rehional'noho APK [Development of logistics systems of enterprises of regional agroindustrial complex]. *Kul'tura narodov Prychornomor'ya – Culture of the peoples of the Black Sea region*, No 234, pp. 170-173 [in Russian].

4. *Lytovchenko S.M., & Dynin A.E.* (2003). *Hlobalizatsiya i konkurentospromozhnist': stratehiyi uspikhu* [Globalization and Competitiveness: Success Strategies]. Moscow : Asotsiatsiya menedzherov, p. 207 [in Russian].

5. *Raiter N.I.* (2017). Analiz konkurentnykh pozytsii silskohospodarskykh pidpriemstv yak chynnyk pidvyshchennia yikh efektyvnosti [Analysis of the competitive position agricultural enterprises as a factor of increasing their efficiency]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky – Actual problems of innovative economy*, No 2, pp. 55-63 [in Ukrainian].

6. *Syn'ov V.M.* (2005). Hlobalizatsiya yak nova stadiya rozvytku svitovoyi ekonomiky [Globalization as a new stage in the development of the world economy]. *Visnyk REA – The Bulletin of the REA*, No 1 [in Ukrainian].

7. *Smitiyenka V.M.* (2005). Hlobalizatsiya v otsinkakh zakhidnykh ekonomistiv [Globalization in the estimations of western economists]. *Finansy i kredyt – Finance and credit*, No 11, pp. 9 [in Ukrainian].

Аннотация.

Орел В.М. *Влияние глобализации на экономические системы и возникновение между ними конкуренции.*

Соглашаясь с тем, что глобализаций ни процессы имеют под собой определенную объективную основу, можно утверждать, что в том виде, как она сегодня воплотилась в национальную экономику, она стала вызовом для всей мировой экономики и не может быть для нее приемлемой. На сегодняшний день теме глобализации интеграционных процессов и ряда факторов, которые происходят в ее условиях посвящено очень много различных дискуссий, тем, обсуждений, но научных исследований, которые проводились с более глубоким изучением данного вопроса в рамках настоящего очень мало. Глобализация действует в направлении деконструкции суверенных национальных государств и национальных сообществ, открывает возможности вывода элит из сферы их служение национальным интересам и системы национального контроля. Говоря о глобализации как рукотворной реальности, необходимо сразу же отметить, что глобализаций ни процессы - это не только объективное следствие экономического развития, но и политическое явление. Однако полного принятия процесса быть не может, так как процесс происходит при различных политических и экономических факторов, на что человек повлиять не может и изменить.

Ключевые слова: национальная экономика, глобализационные процессы, конкуренция, информационное обеспечение, либеральная модель, национальная конкурентоспособность, региональное развитие.

Abstract.

Orel V.M. *The effect of globalization on economic systems and redising between the competition.*

Agreeing that the processes of globalization have a certain objective basis, it can be argued that, as it is now embodied in the national economy, it has become a challenge for the entire world economy and can't not be acceptable to it. To date, the theme of the globalization of integration processes and a number of factors that occur in its conditions is devoted to a lot of different discussions, topics, discussions, but scientific research, which would be carried out with a deeper study of this issue within the present, very few. Globalization acts in the direction of deconstruction of sovereign nation-states and national communities, opens up the possibility of elite withdrawal from the sphere of their service to the national interests and the system of national control. Speaking of globalization as a man-made reality, it is necessary to immediately point out that globalization processes are not only an objective consequence of economic development, but also a political phenomenon. However, full acceptance of the process can't not be, because the process occurs in a variety of political and economic factors, which can't not be influenced by people and change.

Key words: national economy, globalization, competition, information provision, the liberal model, national competitiveness, regional development.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017 р.

Бібліографічний опис статті:

Орел В.М. Вплив глобалізації на економічні системи та виникнення між ними конкуренції / В.М. Орел // *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. – 2017. – № 3. – С. 58-63.

Orel V.M. (2017). *The effect of globalization on economic systems and redising between the competition. Actual problems of innovative economy*, No 3, pp. 58-63.

